

ПОКРАЈИНСКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

Насиље у дигиталном простору

Златно правило сваке комуникације, без обзира да ли се она дешава у реалном или виртуелном времену гласи: не чини другима оно што не желиш да они теби чине.

Март, 2023.године

Садржај:

Увод	3
Теоријски оквир.....	3
Облици дигиталног насиља.....	4
Дигитално и традиционално насиље - сличности и разлике.....	8
Оквир за поступање у области заштите деце од дигиталног насиља	9
Улога система социјалне заштите у заштити деце од насиља.....	11
Резултати истраживања у центрима за социјални рад у АП Војводини	12
Закључак.....	14

Увод

Информационе и комуникационе технологије важан су инструмент у животу деце за образовање, социјализацију, изражавање и инклузију, док истовремено њихова употреба може створити ризике, укључујући изложеност различитим видовима дигиталног насиља. Насиље над децом почињено путем информационо - комуникационих технологија је феномен који је све присутнији у савременом друштву, чиме се интензивира потреба за стварањем адекватнијих и ефикаснијих система превенције, заштите и подршке деци.

Дигитално насиље према Општем протоколу за заштиту деце од насиља дефинише се као сваки облик насиља који настаје употребом дигиталних технологија са циљем да се дете узнемири, повреди, понизи (осрамоти), да осети страх и несигурност, односно да се угрози његова психичка, морална и физичка безбедност.

Имајући у виду заступљеност дигиталних комуникација међу децом и младима, за очекивати је да је присутност дигиталног насиља међу децом и младима значајна, међутим, поставља се питање у којој мери је ова врста насиља препозната од стране самих жртава, особа у окружењу детета, па и стручњака који су ангажовани у системима који раде са децом, као и које мере превенције и заштите се предузимају.

Општим протоколом за заштиту деце од насиља, дигитално насиље је јасно дефинисано као посебан облик насиља над децом, међутим, у евиденцији центара за социјални рад није посебно спецификовано и подаци о овој врсти насиља нису доступни кроз годишње извештаје о раду центара за социјални рад. Из тог разлога указала се потреба за циљаним истраживањем како би се добили подаци о случајевима дигиталног насиља који су евидентирани у центрима за социјални рад у АП Војводини, а ради сагледавања у којој мери је ова појава препозната и заступљена у раду центара за социјални рад, као и ради унапређења стручног рада у овој области.

У првом делу овог рада дат је теоријски оквир који објашњава феноменологију дигиталног насиља и нормативни оквир за поступање у области заштите деце од дигиталног насиља, док су у другом делу приказани резултати истраживања које је спроведено од стране Покрајинског завода за социјалну заштиту. Сврха истраживања је да се укаже на значај проблема дигиталног насиља над децом и да допринос сензибилизацији стручне јавности у систему социјалне заштите у АП Војводини, како би се унапредиле мере превенције, заштите и подршке у области дигиталног насиља над децом.

Теоријски оквир

Сви облици насиља, злостављања, злоупотреба или занемаривања деце, којима се угрожавају или нарушавају физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета садржаних у Конвенцији Уједињених нација о правима детета, а то је право на живот, опстанак и развој. Насиље

над децом доводи до стварног или потенцијалног нарушавања дететовог здравља, његовог преживљавања, развоја или достојанства у оквиру односа који укључује одговорност, поверење или моћ.

Дигитално насиље релативно је нов феномен који током последње две деценије заокупља све већу пажњу научне и стручне јавности. Постоји велики број дефиниција дигиталног насиља, неке су општије и укључују све врсте узнемиравања помоћу дигиталних технологија, док су друге у вези са појединим облицима дигиталног насиља. Осим термина дигитално насиље, у литератури се срећу и други сродни термини: електронско насиље, насиље на интернету, онлајн насиље, сајбер насиље, малтретирање у дигиталном свету и др.

Дигитално насиље се може дефинисати као сваки облик насиља које се дешава путем дигиталних технологија (интернета и дигиталних уређаја) с циљем да се друга особа узнемири, повреди, понизи и да јој се нанесе штета. Општи протокол за заштиту деце од насиља дефинише га као сваки облик насиља који настаје употребом дигиталних технологија са циљем да се дете узнемири, повреди, понизи (осрамоти), да осети страх и несигурност, односно да се угрози његова психичка, морална и физичка безбедност.

Дигитално насиље је комплексно у тој мери што веома често подразумева комбинацију свих облика злостављања детета - од експлоатације, вербалног, емоционалног и сексуалног злостављања, до физичке тортуре. Специфичност ове врсте насиља је огромна публика која може да прати процес злостављања, као и перманентност злостављања јер трагови насиља заувек остају на интернету.

Дигитално насиље обично се дешава међу младима, међутим, нису ретки случајеви да су одрасле особе насилне према деци и младима на интернету. Интернет је посебно погодан за одрасле особе - сексуалне предаторе или насилнике, који се лажно представљају и комуницирају с млађим особама у циљу сексуалне злоупотребе. Због тога се у последње време све више говори о сексуалном дигиталном насиљу или сексуалној злоупотреби путем интернета. Интернет омогућава различите начине сексуалне злоупотребе (путем друштвених мрежа, чета, причаоница).

Облици дигиталног насиља

Узнемиравање – „понављано слање увредљивих, провокативних, грубих или хостилних порука једној особи или групи“.

Клевета/ширење гласина - слање или постављање увредљивих или неистинитих информација о некој другој особи с циљем угрожавања њеног угледа, части или њених пријатељстава.

Запаљив говор – подстицање на употребу говора мржње и насилног понашања, коришћење екстремног и увредљивог језика.

Лажни и хаковани профили (имперсонација) - облик електронског насиља који карактерише чињеница да се нападач представља као друга особа. То може чинити користећи лозинку друге особе како би приступио њеним корисничким рачунима и тако

комуницирао са другима на неприкладан начин или правећи профил са лажним подацима.

Аутовање (аутинг) и варање - јавно показивање, прослеђивање или постављање слика или приватне комуникације оним особама којима то није било намењено. Може се закључити да је главна одредница овог облика електронског насиља објављивање туђих личних информација односно недопуштено изношење приватних информација у јавност.

Прогањање (сајберсталкинг) - коришћење електронске комуникације с намером прогањања друге особе кроз репетитивну узнемиравајућу и претећу електронску комуникацију. Обично се ради о порукама које садрже претње повређивањем, застрашивање и неугодне коментаре.

Искључивање – спада у индиректне облике електронског насиља којим се намерно искључује нека особа из онлине заједнице. Понекад се искључивање може доживети и ако неко не одговори на инстант поруку или е-маил онолико брзо колико би особа желела.

Сајбербулинг – вршњачко насиље преко интернета, дефинисан је као "агресивни, намерни чин који спроводе групе или појединци, користећи електронске облике контакта. То је континуирано и понављајуће понашање против жртве која се не може лако одбранили." Елементи булинга су: злостављач, жртва, прилика и публика:

Перспектива злостављача:

Злостављачи су најчешће деца која су и сама на неки начин злостављана. Понекад, то су деца која пролазе кроз животне ситуације у којима осећају да немају никакву контролу над оним што се догађа, као што је развод родитеља или тешка болест родитеља. То могу бити деца која имају слабо развијене социјалне вештине, која доживљавају насиље као уобичајени начин комуникације код куће, која не могу испунити очекивања породице или школе. Она злостављају другу децу како би се осећала компетентна, успешна, да би имала осећај контроле или себи дала одушка због осећаја беспомоћности. Они умањују жртву, да би изгледали велики.

Перспектива жртве у сајбербулингу:

Дете које је изложено већем ризику да буде злостављано најчешће има неке од следећих карактеристика: ниско самопоштовање, несигурност, неразвијене социјалне вештине, осетљивост. Често се ради о тихој, мирној и повученој деци са мало самопоуздања и великој повезаности с родитељима. Таква се деца не знају "заузети за себе"; желе се уклопити, али не знају како и недостаје им сигурности да потраже помоћ. Жртве најчешће покушавају сакрити своју ситуацију од осталих (родитеља, наставника), јер осећају кривицу за то што им се догађа. Типична понашања деце, жртви булинга су: показују страх од одласка у школу (чести "симптоми" болести, главобоље или болова у стомаку пред одлазак у школу), постају повучени и напети; имају ноћне море, изгледају тужно и плачљиво, одбијају разговарати о својим проблемима, а некада и прете самоубиством или га чак и покушају, бирају необичан пут до школе и из школе, почињу правити неоправдане изостанке из школе.

Перспектива публике:

Злостављач и жртва су заробљени у злостављању. Жртва би хтела променити ситуацију, али не може, јер је у улози жртве. Злостављач се може променити, али неће, јер извлачи неку секундарну награду из малтретирања других. Али публика је стварно моћна. Како се постави публика, тако ће се развијати ситуација.

Challenge: игре изазова - Интернет су преплавиле разне игре изазова, које се ланчано шире. Правила "изазова" су таква да дете које је мета, не сме никоме да каже. Злостављачи се договоре ко ће бити жртва, а она не сме никоме да се пожали, јер је онда изложена још тежим облицима насиља. Најпопуларнији међу децом су: - плави кит : жртви се оштрим предметом исцртава кит толико јако да "кит прокрвари". - бурек ударац: жртва стоји, а злостављачи је свом снагом у исто време ударају по свим деловима тела. - изолир-трака: неко залепи жртву изолир-траком за зид тако да не може да се извуче. Онда се удаљи и телефоном снима његове реакције, док покушава да се ослободи. - Дављење: учесници се такмиче ко ће дуже да издржи да се не онесвести док га други даве.

Лажни и хаковани профили - Особа иза лажног профила жели остати анонимна, што је и сврха креирања лажног профила, па избегава коментарисање других постова и лајковање објава. Лажне профиле се могу препознати на неколико начина: лажни профили обично користе слике које су јавно доступне и могу се већ наћи на интернету. Кориштењем Гоогле претраге врло брзо можете открити постоји ли слика на неком другом профилу. Лажни профили углавном објављују песме и слике пронађене на интернету које немају неке везе са особом и углавном немају никакву интеракцију са другима на видљивом профилу. Крађа идентитета. Крађа идентитета значи коришћење туђих података без њиховог знања или дозволе. Таквим информацијама се може приступити са компјутера или из неког јавног интернет терминала..

Фотографије на интернету - Друштвене мреже имају право да копирају и користе објављене фотографије и снимке. Све што се објави на интернету остаје тамо заувек и креира онлајн репутацију корисника. Сви корисници интернета имају своју дигиталну или онлајн репутацију. То је мишљење или став који други имају о тој кориснику на основу онога што он каже или учини на мрежи.

Дечја порнографија - Изложеност експлицитним сексуалним садржајима у раном детињству, може довести до појаве психичких поремећаја код деце која сам сексуални чин између одраслих врло често виде као агресију једне особе над другом. Такође, гледање порнографског садржаја, посебно у фази детињства или тинејџерском периоду, у великој мери обликује сексуалне ставове и уверења. Највећи део дечје порнографије стварају сексуални преступници који су пронашли начин да зараде искоришћавајући децу. Сексуално злостављање деце обично ескалира у интензитету током времена, од процеса „зближавања“ где се границе прелазе на несексуални начин до правог злостављања. Током времена, радње злостављача постају све промишљеније и интензивније, а и емотивна контрола злостављача над жртвом постаје све интензивнија.

Секстинг - Дефинише се као слање или примање сексуално експлицитних или сексуално сугестивних обнажених (полу-обнажених) фотографија или видео клипова путем мобилног телефона, интернета. Фотографије могу лако да измакну контроли и да доспеју на много више адреса него што је планирано. Може се говорити о две категорије секстинга: 1) Секстинг као сексуално узнемиравање. Када неко користи притисак или принуду да добије обнажене или сексуално експлицитне фотографије од другог лица, то је обично облик сексуалног узнемиравања. 2) Секстинг као чин беса, освете или друге друштвене агресије. Излагање или дистрибуција веома личних фотографија особе без

њеног пристанка представља кршење поверења које може изазвати озбиљне непријатности, повреде угледа или друге емоционалне боли.

Грумнинг - Представља низ предаторски мотивисаних поступака, односно припремних радњи које имају за циљ успостављање контакта, одржавање комуникације и физички приступ детету. Онлајн грумнинг је склапање пријатељства и успостављање емотивне повезаности са дететом, понекад са целом породицом с циљем откривања и прикупљања што више информација о жртви које ће касније послужити за манипулисање и изнуђивање. Циљ груминга је сексуално искористити дете. Одвија се на два начина:

Физички сусрет – Убеђивање деце
да се са њима сусретну лицем у лице. Онлине сексуално насиље – Број деце која су преварена или присиљена на сексуалну активност преко веб камера су у порасту.

Сајбер јазбине - Сајбер јазбине представљају простор у коме се врши онлине сексуално злостављање малолетних девојчица или дечака, које се преноси путем интернета и за то се добија новчана накнада. Предатори широм света имају могућност да приступе онлајн и плаћају услугу особама које држе сајбер јазбине. Жртве предатора најчешће постају деца која већ живе у тешким породичним условима. Уз обећање добре зараде и да ће их контактирати само људи из других земаља са којим се никада неће срести, деца се лако одлучују на овај корак. Неретко су блиски рођаци деце умешани у оваква кривична дела и врше врбовање, организовање снимања и подизање новца. Сајбер јазбине су организоване на више нивоа, од лица која поседују просторију, која извршавају сексуалне радње над децом, која плаћају за гледање, и особе које све то претварају у видео снимке и дистрибуирају.

Предатори - одрасле особе које контактирају малолетна лица ради свог личног задовољства и користи.

Како их врбују? - користе надимке - граде пријатељство - деле иста интересовања.

750.000 предатора се у сваком тренутку налази на интернету!

Док је у стварном животу већина нападача позната својим жртвама, то није нужно случај са предаторима на мрежи, где већину њих дете или тинејџер не познаје лично пре остваривања контакта на интернету. Међутим, током процеса завођења дете или тинејџер стиче утисак да „познаје“ ту особу.

„Live streaming“ (пренос уживо у реалном времену) сексуалног злостављања деце је радња која се одвија у реалном времену и настаје када је дете присиљено да се појави пред веб-камером и да се укључи у сексуално експлицитно понашање или да буде подвргнуто сексуалном злостављању. Ови садржаји (видео или фото материјали) се затим путем ливе стреам-а (преноса уживо у реалном времену) путем интернета преносе до починиоца или купца који је платио и који гледа или тражи одређену врсту злостављања коју би гледао у реалном времену.

Дигитално и традиционално насиље - сличности и разлике

Насиље које се дешава у дигиталном окружењу поседује низ специфичности које га јасно разликују од класичног насиља које се дешава у директној комуникацији „лицем у лице”.

Дигитално насиље одликује *висок степен анонимности* насилне особе или групе. За разлику од традиционалних облика насиља, особе које узнемиравају друге путем дигиталних медија обично се крију иза лажних имена и надимака, бројева телефона, е-маил адреса или профила на друштвеним мрежама. Анонимност, с једне стране, отежава утврђивање правог идентитета особе (или групе) која врши насиље и охрабрује насилне особе да се понашају онако како се не би понашале у директном контакту; с друге стране, повећава осећање несигурности, беспомоћности, туге и беса код особе која трпи насиље.

Друга специфичност дигиталног насиља јесте *стална доступност жртве*. Особе које користе интернет могу бити изложене дигиталном насиљу у било које време (током 24 сата, седам дана у недељи) и на било ком месту (не осећају се сигурно ни у властитом дому), чак и онда када не користе интернет (на пример особа „угаси” свој профил на друштвеној мрежи, али неко други направи профил на име те особе, без њеног знања).

У дигитално насиље *може бити укључен (својом или туђом вољом) веома велики број особа*. Информације се шире великом брзином, па се број особа које су укључене у дигитално насиље – директно („качењем”, „лајковањем”, „шеровањем”, или „ретвитовањем” коментара или фотографија) или индиректно (посматрањем или сведочењем), за врло кратко време може значајно и неконтролисано повећати.

Када се једном поставе на интернет, злонамерне информације тешко је уништити и могу се, по потреби, поново злоупотребити, што сваки пут доводи до новог повређивања жртве.

Средства дигиталног насиља су рачунари, таблети, мобилни телефони., Фејсбук, Инстаграм, Јутубе, е-маил, Вибер, Твитер, блогови, онлајн игре, смс поруке, различити сајтови.

Сличност између традиционалног и дигиталног насиља је исти мотив – повређивање, понижавање и омаловажавање друге особе. **Разлике** су садржане у околностима које су специфичне за дигитално насиље:

- Анонимност насилника
- Неприкладан садржај може доспети до великог броја људи
- Може се догодити у сваком тренутку
- Насилници се осећају моћно и спреми су да ураде у виртуелном свету оно што можда и не би урадили „лицем у лице“
- Млади теже препознају да су жртве насиља и теже схватају последице насилног понашања
- Тешко га је избећи.

Оквир за поступање у области заштите деце од дигиталног насиља

Међународни и европски обавезујући инструменти и стандарди постављају обавезе или пружају стандарде за државе чланице за поштовање, заштиту и остваривање људских права и основних слобода деце у дигиталном окружењу. Свако дете, као носилац индивидуалних права, треба да буде у могућности да остварује своја људска права и основне слободе на интернету и ван њега.¹ Према Конвенцији о правима детета сви облици насиља, злостављања, злоупотребе или занемаривања деце, којима се угрожавају или нарушавају физички и лични интегритет детета, представљају повреду једног од основних права детета, права на живот, опстанак и развој. Свако дете има право на заштиту од свих облика злостављања и занемаривања, као и право на рехабилитацију у случајевима када се насиље догоди.

У Републици Србији већ неколико деценија успостављен је одговарајући нормативни оквир за заштиту деце од злостављања и занемаривања, а у скорије време и заштиту деце од насиља у дигиталном окружењу. Чине га бројни закони, подзаконски акти, стратегије и протоколи, а пре свега, Устав Републике Србије, као највиши правни акт, а потом Породични закон, Закон о социјалној заштити, Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима (познат као „Маријин закон“), Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Закон о основама система образовања и васпитања, Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о информационој безбедности (чл.19а. Заштита деце при коришћењу информационо комуникационих технологија), Уредбе Владе о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо комуникационих технологија (2016. и 2020. године)

Наведеном Уредбом уређују се мере за безбедност и заштиту деце на интернету и то путем едукације и информисања деце, родитеља и других законских заступника и наставника о предностима, ризицима и начинима безбедног коришћења интернета, као и поступања у случајевима нарушавања или угрожавања безбедности деце на интернету. У складу са Уредбом основан је 2017. године Национални контакт центар за безбедност деце на интернету². Путем овог контакт центра спроводи се саветовање о безбедним начинима коришћења интернета, као и пријављивање штетног, непримереног и нелегалног садржаја и понашања на интернету и пријављивање угрожености права и интереса детета. Пријављивање се може учинити путем телефона³ или онлине⁴, попуњавањем електронске пријаве, а Национални контакт центар је дужан да пријаве даље проследи надлежним институцијама.

¹ Смернице за поштовање, заштиту и остваривање, права детета у дигиталном окружењу (Савет Европе 2018)

² <https://pametnoibezbedno.gov.rs/>

³ 19833

Национални контакт центар за безбедност деце на интернету је први, и за сада једини, институционални механизам у региону који се бави превенцијом и реаговањем на угрожавање деце у дигиталном окружењу.

Ради адекватног одговора на пријаве Национални контакт центар за безбедност деце на интернету сарађује са Тужилаштом за високотехнолошки криминал, МУП-ом, Министарством просвете, Центрима за социјални рад и домовима здравља.

Влада Републике Србије је маја 2020. године усвојила Стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године. Ова Стратегија обухватила је и заштиту деце од насиља путем информационо-комуникационих технологија, односно насиља у дигиталном простору.

Нови Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања Влада Републике Србије усвојила је 10. фебруара 2022. године, са циљем обезбеђивања системске континуиране превенције свих облика насиља над децом и осигурања ефикасних, интерсекторских мера заштите када постоји сумња или сазнање о насиљу које укључује децу. Овим протоколом дефинисано је дигитално насиље као посебан облик насиља који настаје употребом дигиталних технологија са циљем да се дете

Дигитални простор постаје све значајнији контекст у коме су деца изложена насиљу. Резултати истраживања из 2019. године показују да 65% најмлађих испитаника из узорка узраста 9 и 10 година и готово сви учесници (98%) из најстарије узрасне групе (15–17 година), према сопственим изјавама, свакодневно приступају интернету са мобилног/паметног телефона. Деца почињу да користе интернет у све млађем узрасту, на персонализован начин (са властитих, мобилних уређаја), без одговарајућег увида родитеља/старатеља у њихове активности, што има важних импликација у пракси. Сваки трећи ученик из узорка, током последњих годину дана, доживео је неко узнемишавајуће искуство на интернету. Дигитално вршњачко насиље доживело је 16% ученика, док је 15% доживело насиље у интеракцији уживо. Трећина испитаних ученика у исто време је трпела и вршила дигитално насиље. Један проценат ученика (у распону од 13% до 51%, у зависности од врсте понашања), чешће старији него млађи, понаша се на интернету тако да себе и лица из свог окружења излаже различитим ризицима. Реч је најчешће о дељењу личних података, „пријатељствима” на друштвеним мрежама и контактима (најпре преко интернета, а касније и уживо) са непознатим лицима, скривању идентитета. Међу испитаним ученицима, једна четвртина њих (нешто више дечака, него девојчица) упознали су уживо некога кога су први пут упознали преко интернета. Ова понашања не морају нужно нашкодити деци и честосу безазлена, али представљају ризик.⁵

узнемири, повреди, понизи (осрамоти), да осети страх и несигурност, односно да се угрози његова психичка, морална и физичка безбедност. Посебан изазов у заштити деце од насиља, па и од насиља у дигиталном окружењу, представља добра координација различитих система који морају истовремено и координисано да реагују како би обезбедили адекватну заштиту и подршку детету.

Мада је законима и подзаконским актима који се примењују у различитим системима који се баве заштитом деце свако насиље забрањено, а запослени су увек у обавези да реагују, бројне су дилеме које стручњаци могу да имају када је реч о дигиталном насиљу. Одговор на све дилеме налази се у националном правном оквиру заштите деце од свих облика насиља у Републици Србији, којим је дефинисано да су деца заштићена од свих облика насиља, без изузетка!

Улога система социјалне заштите у заштити деце од насиља

Заштита деце од насиља одвија се кроз организовану и координисану сарадњу, односно активности институција различитих система: унутрашњи послови, социјална заштита, просвета, здравство, правосуђе свака од њих делује у оквиру својих надлежности, као и организације цивилног друштва које се баве заштитом деце.⁵ У циљу постизања ефикасне заштите и унапређења добробити детета потребна је добра сарадња и јасно дефинисане улоге у оквиру следећих корака:

1. Препознавање насиља које може бити извршено над дететом
2. Пријављивање сумње на насиље
3. Поступање приликом заштите детета од насиља
4. Спровођење неодложне интервенције

Улогу координатора у процесу заштите деце од насиља обављају центри за социјални рад и јавно тужилаштво, у складу са својим надлежностима. Центар координира процесом заштите деце од насиља, осим у случајевима насиља у породици или непосредне опасности од њега, када поступком координира јавни тужилац, односно Група за координацију и сарадњу којом председава јавни тужилац.

Центри за социјални рад (орган старатељства) имају кључну улогу у заштити деце од насиља спровођењем поступка процене, планирања и учешћа у примени мера и услуга социјалне заштите и породично - правне заштите из надлежности органа старатељства, покретању и учествовању у судским поступцима у складу са законом. Центар поступа у складу са Породичним законом и Законом о социјалној заштити као и другим правним актима којима се штите деца, а стандарди стручног поступка су дефинисани Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад.

Пријаву за насиље над дететом, центру за социјални рад могу да поднесу друге службе, професионалци, али и сви грађани, усмено или у писаној форми, пријављивање може бити и анонимно. Центар до сазнања да су интереси, права и потребе детета угрожени може доћи и током рада на случају по неком другом основу.

⁵ Општи протокол за заштиту деце од насиља (2022)

Након пријема пријаве центар за социјални рад врши процену адекватности старања о детету (родитељ, старатељ, хранитељ) утврђује ризике по развој и безбедност детета утицајем штетних и непримерених садржаја информационо - комуникационих технологија на дете, пружа помоћ и подршку детету и породици и по потреби предузима мере надзора и контроле у односу на лица која се старају о детету и покреће одговарајуће поступке за заштиту права детета у складу са законом.

Резултати истраживања у центрима за социјални рад у АП Војводини

Циљ истраживања

Покрајински завод за социјалну заштиту је спровео истраживање са циљем прикупљања података о случајевима дигиталног насиља над децом који су евидентирани у центрима за социјални рад у АП Војводини, ради сагледавања у којој мери је појава дигиталног насиља препозната и заступљена у раду центара за социјални рад, као и унапређења стручног рада у овој области.

Шира сврха овог истраживања је била и да се укаже на значај проблема дигиталног насиља над децом и да допринос сензибилизацији стручне јавности у систему социјалне заштите у АП Војводини, како би се унапредиле мере превенције, заштите и подршке у области дигиталног насиља над децом.

Инструмент истраживања

За потребе истраживања у Гугл форми креиран је упитник за прикупљање података о случајевима дигиталног насиља над децом који су евидентирани у центру за социјални рад.

Упитник је садржао питања која су се односила на:

- број пријава за дигитално насиље које је почињено над децом
- полну структуру деце која су жртве овог облика насиља
- подносиоце пријаве у центру за социјални рад
- стручно усавршавање запослених у центру за социјални рад у области дигиталног насиља

Анализа резултата

Истраживањем су обухваћени сви центри за социјални рад са територије АП Војводине, укупно 45. Период који је обухваћен истраживањем је 2022. година, закључно са 25. јануаром 2023. године када је упитник дистрибуиран.

Од укупно 45 центара за социјални рад упитник је попунило 37, односно 82% од укупног броја центара у АП Војводини.

Број пријава за дигитално насиља које су евидентирани у центрима за социјални рад

Током посматраног периода у 14 центара за социјални рад евидентирани су случајеви/пријаве за дигитално насиље у којима су деца била жртве, што је нешто више од трећине (38%) центара који су попунили упитник.

Укупан број пријава за дигитално насиље које су евидентирани је 24.

Током претходне године у центрима за социјални рад у АП Војводини евидентирано је укупно 2,061 пријава за насиље које почињено над децом у породичном контексту и 1,208 пријава за вршњачко насиље. Број пријава за дигитално насиље износи 1% односно 2% у односу на пријаве за породично насиље односно вршњачко насиље.

Узимајући у обзир наведено, можемо са оправданошћу да поставимо питање, да ли је добијени податак о 24 пријаве, репрезент реалне заступљености дигиталног насиља и да ли је ова врста насиља у довољној мери препозната и потом пријављена од стране лица у дететовом окружењу и установа и организација, односно свих који на било који начин долазе у контакт са децом, па и самих жртава.

Структура према полу жртава дигиталног насиља

Од укупно 24 пријаве које су евидентирани у центрима за социјални рад, у 7 пријава жртва је дечак а у 17 пријава девојчица.

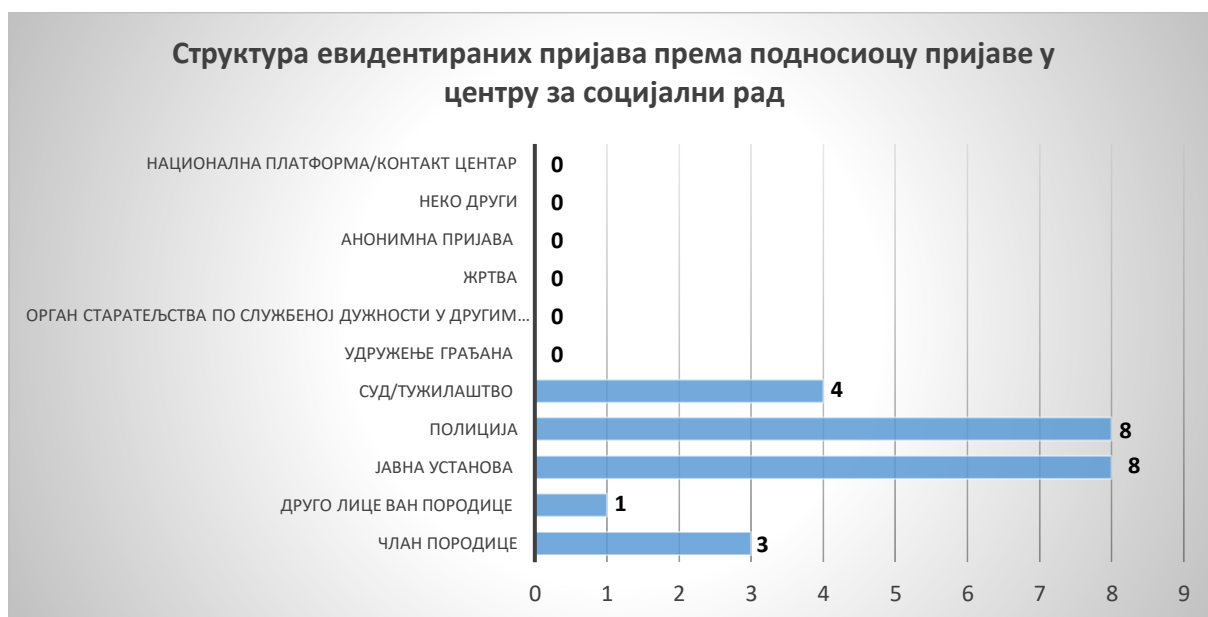

Структура евидентираних пријава према подносиоцу пријаве у центру за социјални рад

Структура евидентираних пријава према подносиоцу пријаве је следећа:

- Члан породице - 3
- Друго лице ван породице - 1
- Јавна установа – 8 пријава од стране школе коју дете похађа
- Полиција - 8
- Суд/Тужилаштво – 4
- Удружење грађана – није било
- Орган старатељства по службеној дужности у другим поступцима - није било
- Жртва - није било

- Анонимна пријава - није било
- Неко други - није било
- Национална платформа/контакт центар – није било пријава

Стручно усавршавање запослених у центрима за социјални рад у области дигиталног насиља

Од укупно 37 центара за социјални рад који су попунили упитник, 30 центара је одговорило да њихови запослени у посматраном периоду нису присуствовали ни једном догађају са циљем стручног усавршавања у области дигиталног насиља.

Стручни радници 6 центара за социјални рад присуствовали су догађајима који су за тему имали дигитално насиље, односно утицај дигиталних технологија на развој деце, и превенцију зависности од интернета. Реч је о стручним скуповима организованим од стране Фондације „Тијана Јурић, Центра за несталу и злостављану децу”: „Безбедност сваког детета је једнако важна”, „Заштита деце на интернету”, „Безбедност и одговорност”, „Онлајн сигурност деце - наша одговорност“, „Украдена безбедност“. Запослени из 1 центра за социјални рад присуствовали су стручном скупу који је организован од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања под називом „Конференција - дигитално образовање“.

Закључак

Деца и млади значајан део свог живота проводе у дигиталном простору, у којем комуницирају, друже се и уче, а информационе и комуникационе технологије представљају важан инструмент у њиховом животу за образовање и социјализацију. Истовремено, употреба ових технологија може створити ризике, укључујући насиље,

експлоатацију и злостављање. Задатак свих који су у дететовом окружењу и стручњака који раде са децом, је да буду први бедем одбране од дигиталног насиља, као и најснажнија подршка жртвама, онда када се насиље догоди.

Да би се на адекватан начин одговорило изазовима растућег проблема/феномена дигиталног насиља, неопходно да постоје јасно дефинисани процеси и процедуре који имају за циљ заустављање процеса насиља, пријављивање надлежним органима и пружање брзе и адекватне подршке. Такође, неопходно је континуирано стручно усавршавање у овој области, имајући у виду брзе промене и напредак у сфери информационо - комуникационих технологија и све специфичности које има овај облик насиља у односу на традиционално.

У Републици Србији већ неколико деценија успостављен је одговарајући нормативни оквир за заштиту деце од злостављања и занемаривања, а у скорије време и заштиту деце од насиља у дигиталном окружењу. Заштита деце треба да се одвија кроз организовану и координисану сарадњу, односно активности институција различитих система и кроз јасно дефинисане кораке, од препознавања насиља до спровођења заштите детета.

Резултати овог истраживања које је спровео Покрајински завод за социјалну заштиту, оправдано нас наводе на питање, да ли је дигитално насиље у довољној мери препознато од стране лица у дететовом окружењу, установа и организација, односно свих који на било који начин долазе у контакт са децом, па и самих жртава. Током периода од годину дана, који је обухваћен истраживањем, у 14 центара за социјални рад евидентирани су случајеви/пријаве за дигитално насиље у којима су деца била жртве, док је укупан број пријава које су евидентиране само 24. У истом периоду, евидентирано је укупно 2,061 пријава за насиље које почињено над децом у породичном контексту и 1,208 пријава за вршњачко насиље.

Имајући у виду наведене податке, поставља се питање да ли је број од 24 пријаве, показатељ реалне заступљености дигиталног насиља међу децом и над децом. Ово питање још више добија на значају, када узмемо у обзир време које деца проводе у дигиталном простору и чињеницу да се значајан део њиховог живота „преселио“ из реалног у дигитално окружење.

Ако говоримо о стручном усавршавању запослених у систему социјалне заштите на тему дигиталног насиља, добијени подаци у истраживању, показују нам да је потребно у наредном периоду посветити више пажње усавршавању у овој области. Од укупно 37 центара за социјални рад који су попунили упитник у оквиру истраживања, само 6 центара је одговорило да су њихови запослени током претходне године присуствовали неком догађају на тему заштите од дигиталног насиља.

У прилог потреби за скретањем пажње стручне јавности на појаву дигиталног насиља, говори и податак да је у Каталогу акредитованих програма обуке Републичког завода за социјалну заштиту, расположиво само два програма који се односе на сензибилизацију стручних радника у домену превенције дигиталног насиља и унапређивање капацитета стручних радника за заштиту деце од насиља и злоупотребе путем интернета. Запослени у центрима за социјални рад континуирано се едукују у области заштите од насиља у

породици и обуке из ове области препознају се као приоритетне, међутим, стручним радницима потребна су додатна знања и вештине којима могу да одговоре на специфичности дигиталног насиља.

Систематичан приступ у заштити деце од дигиталног насиља није лако успоставити и одржати, уз чињеницу да своју координаторску улогу у процесу заштите деце од дигиталног насиља центри за социјални рад спроводе у условима недовољног броја запослених, као и услед специфичности које има ова врста насиља, брзих промена и појавом нових облика дигиталног насиља и нових изазова који се нарочито међу децом брзо и лако шире.

Литература:

1. Академија Окфорд. (н.д.). Приручник: Подизање капацитета запослених у институцијама система ради примене Уредбе о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија. Преузето са: [prirucnik-podizanje-kapaciteta-zaposlenih-u-institucijama-sistema-radi-primene-uredbe-o-bezbednosti-i-zastiti-dece-pri-koriscenju-informaciono-komunikacionih-tehnologija.pdf](#)
2. Ивановић, Ј. (2019). Смернице за професионалце у заштити деце од дигиталног насиља у Републици Србији. Београд
3. Кузмановић, Д., Лајовић, Б., Грујић, С. & Меденица, Г. (2016). Дигитално насиље – превенција и реаговање. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Педагошко друштво Србије
4. [Vodič za digitalnu bezbednost mladih.pdf](#)
5. [Final PREMS 047519 SER 2576 IT Guidelines WEB 16x24 \(1\).pdf](#)
6. Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године
7. Општи протокол за заштиту деце од насиља (2022)